

МАТЕРІАЛИ

ЛЕПКІАНА

*До 125-річчя від дня народження
Богдана Лепкого*

Оксана Сенатович

БЕРЕЖАНСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ БОГДАНА ЛЕПКОГО

Бережани Богдана Лепкого – це остання чверть XIX століття: навчання у т.зв. "нормальній" школі, в гімназії, згодом – після закінчення Львівського університету – з 1895 по 1899 р. Богдан Лепкий перебував на посаді учителя Бережанської гімназії.

Роки дитинства і юності – час найінтенсивнішого формування характеру, світогляду. Висока духовна культура, усвідомлення своєї національної приналежності, свого громадянського обов'язку починаються в родинному колі, в його оточенні, в школі.

Про місто свого дитинства і юності Б.Лепкий напише в книзі спогадів "Три портрети" (Львів, 1937) так: "Бережани шість миль від залізниці, подорож до Львова і зустріч з передовими нашими людьми, то було щось незвичайне, виняткове, а бережанська молодь, як на те, здавен-давна цікавилася мистецтвом і літературою, вона ж ходила слідами Маркіяна Шашкевича. Кожен з нас, сідаючи в школі в лавку, питався: "А може, в тій лавці сидів колись Маркіян Шашкевич?"

У 1899 році Богдан Лепкий переїздить до Кракова. Один з дослідників творчості Богдана Лепкого, Микола Голубець пише: "Щось

з пози запізненого романтика було в тому добровільному "вигнанні" Лепкого. Ніхто його не примушував іти на чужину, щоб відтак "в тиху ніч, як тільки чуже місто засне, відчиняти вікно й дивитися на схід". Схід – це Україна.

Патріотизм Богдана Лепкого, без сумніву, бере початок з "локального бережанського патріотизму".

Бережани – це древні Руриська, мальовничий став, замок, одна з перших на теренах Галичини гімназія. Бережанська інтелігенція творила духовний клімат міста. Зразком служіння рідному народові може бути життя народного вчителя Івана Волчука. "І ходив Іван Волчук по всіх бережанських інтелігентських та міщанських хатах, об'їхав усі приходства і при кожній нагоді, на празниках, ім'янинах і весіллях, підходив до кожного свого чоловіка із своїм настирливим: "Дай! Дай на нашу бурсу в Бережанах!" І люди давали. Та доля не дала Іванові Волчукові скінчити свого доброго діла. Внаслідок студентських і сулентських гараздів помер ненадійно на сухоти. По смерті Івана Волчука продовжив його добрий почин проф. Юліян Насальський, відомий також як видавець і редактор "Бібліотеки для молоді".

З любов'ю згадує Богдан Лепкий свого діда – бережанського пароху Михайла Глібовицького. Бережани, хоч і провінційні, та тягнулися до культурного життя: сюди приїздили театральні колективи, хори. В Михайла Глібовицького була велика бібліотека, якою користувався Богдан Лепкий.

У біографічному нарисі письменника, написаному Зеноном Кузелею, читаємо про дід Глібовицьких у Бережанах: "В кімнатах було багато родинних образів, старих меблів і старих споминів. Тут мешкав дід Богдана, коли ходив ще до гімназії... Дід отця Михайла Глібовицького був домом, як тоді казали, "отвертим". Бувало багато гостей... Товариство ходило не тільки слідами колишніх Сенявських і Белецьких, але й по слідах Маркіяна Шашкевича, з котрим Михайло Глібовицький знався ще за молодих літ, приймав участь у його задумах великих і мав навіть рукописи його проповідей і деякі книжки з його автографами. Все те не минало безслідно для вразливої вдачі budouчого автора "Для ідеї".

Нерозривність поколінь – характерна риса провінційних Бережан. Саме в провінції найкраще зберігаються традиції, тут одне в одного "на оці", тут строго дотримуються хай містечкового та етикету, тут навіть куховарство возводиться в ранг мистецтва. (Як не

згадати святкування свята Андрія у домі отця Глібовицького – свято з традиційним ворожінням, смаженими пампушками з неодмінно білим "пояском" на кожній).

Роки, коли перебував у Бережанах Богдан Лепкий, визначалися відносною толеранцією у стосунках між українцями і поляками (2 листопада 1918 року поляки добровільно передали владу українцям). Цьому сприяли зокрема такі люди, як директор Бережанської гімназії Матеуш Куровський. Сам поляк, він був ініціатором створення двох хорів у гімназії: українського і польського. Взимку щочетверга в стінах гімназії відбувалися музично-декламаційні "пописи", що нагадували колишні студентські концерти в єзуїтських колегіях і Київській академії. Програма була мішана: чергувалися українські і польські твори. Матеуш Куровський був, за словами Лепкого, людиною виїмково доброю і директор виїмково спосібний, справжній педагог.

Колоритною фігурою в тодішніх Бережанах був катехит отець Михайло Соневицький. З пістетом змальовує Богдан Лепкий в повісті "Казка мого життя. Бережани" отця Соневицького – опікуна молоді. "Великою нашою хобою вважав він (Соневицький) брак товариської оглади і недостачу так званих форм. Це, на його гадку, відбирало нашому молодому чоловікові певність себе, і в порівнянні з сусідською молоддю, провадило до небажаного і шкідливого почуття меншеартости. Від цього почуття до національної байдужости, або й до апостазії, було вже недалеко". (Згадаймо, як вигідно вирізнявся "огладою", вмінням поводитись у товаристві Богдан Лепкий, коли приїздив з Кракова до Львова. На це звертали увагу, зокрема, молодомузівці). Такі люди як оо. Глібовицький і Соневицький були духовними провідниками в тодішніх Бережанах.

"Як там тепер?" – запитує Богдан Лепкий – уже відомий письменник, знаний як тонкий лірик, великий український патріот, громадський діяч.

Там – це у Бережанах.

Вчитуючись у спогади Богдана Лепкого про Бережани, мимоволі ловиш себе на думці: а чи не бачимо в спогадах Лепкого погляд крізь призму часу, властивість якого – позолочувати все, що минуло?

Бережани тепер, як і колись, провінційне містечко.

Сьогодні Бережани не завжди чисто підметені, роздерті штучно роздутими міжконфесійними чварами. Після затяжного сну в перебудовчий час не інтелігенція, а бережанські робітники влились у процес національного відродження: створили осередок Руху, Това-

риство української мови "Просвіта"... Давався взнаки страх: від вересня 1939-го по липень 1941-го майже всіх національно свідомих людей – в першу чергу інтелігенцію – було знищено. Свідчення цього – бережанська тюрма в липні 1941-го і червона від людської крові Золота Липа. Не стало тих, які творили духовний клімат міста, несли національні ідеї минулих поколінь...

Чи для кожного корінного бережанця сьогодні природніше звучить не "містечко", а "славне місто Бережани", як це було за часів Богдана Лепкого?

Бережани славні – чим? Бережанцям ніколи не було чужим вміня покешувати з себе. Сьогодні, як і колись, жартують: Бережани славні холодним пивом взимку, а гарячим влітку. Ще один жарт, який наводить Богдан Лепкий у своїх спогадах, про оркестр бережанської пожежної служби, який грав вкрай жахливо: "В Бережанах бояться холери. Як прийшла вістка, що вона надходить із Золочева, вийшла на рогачку міська делегація під проводом краснорічливого бургомістра. Цей виголосив благальну промову, але як нараз заграла "пожежна банда", холера дала ногам знати: – втікла!"

Холера втікла.

Вже не пошепки, а вголос і з гордістю вимовляється ім'я: *Богдан Лепкий*. Наша слава. Бережанець.

Ніяка холера, дасть Бог, більше не підступить до міста. Не буде необхідності рятуватися від неї фальшиво взятими нотами.

І цей свій невеличкий роздум, незважаючи на подив одного знайомого вченого-філолога (чому *бережанська* ментальність, а не, скажімо, тернопільська чи львівська), явно-славно називаю: "Бережанська ментальність Богдана Лепкого".